

Et livssynsåpent samfunn?

Besøk av kirkeutvalget, Folketinget, 31.08.18

Sturla J. Stålcott
Professor i diakoni, religion og samfunn

Statsstyrte tro- og livssyn?

- Hvordan kan staten "legge til rette for..." tro- og livssyn på en "aktivt støttende", men ikke-diskriminerende måte?
 - Diskriminering: Urettmessig, ikke-begrunnet, illegitim forskjellsbehandling.
- Når staten fører en aktivt støttende politikk overfor tros- og livssynssamfunn – kan / bør den også stille vilkår til de samme, i tilfelle hva slags, på hvilken måte, med hvilke(t) formål?

Aktuell politikk: På vei mot ny stortingsmelding om tros- og livssynspolitikk og ny lov

- [Kick-off seminar](#)
- [En helhetlig tros- og livssynspolitikk](#)
- [Samvittighetsfrihet i arbeidslivet2](#)
- Høring om ny lov:
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing---ny-lov-for-den-norske-kirke-og-andre-tros-og-livssynssamfunn/id2572665/>
- Kulturminister (og 'livssynsminister') Trine Skei Grande: [Vil ha forlik om tros- og livssynspolitikken](#).

Et livssynsåpent samfunn

For det **første** at samfunnet bør *gi rikelig rom* for tros- og livssynsutfoldelse, i all dets engasjement og synlighet, på ulike arenaer, individuelt og kollektivt. Her kan 'livssynsåpent' signalisere en politikk der myndighetene aktivt verdsetter og legger til rette for borgernes tro og livssyn.

For det **andre** vil 'livssynsåpent' betegne åpenhet for borgernes *ulike* livssyn, religiøse så vel som sekulære, og majoritetens så vel som minoritetenes livssyn. I denne forstand er det livssynsåpne samfunn preget av at myndighetene fører en politikk der de ulike tros- og livssynsgruppene, og også de som står utenfor disse gruppene, blir *behandlet som likeverdige*.

Samlet sett peker dette på et livssynsåpent samfunn, preget av romslighet og likeverd (NOU 2013:1, 25).

Utvalgets mandat

- Utvalget **skal foreta en gjennomgang av statens tros- og livssynspolitikk og fremme forslag til endringer** som kan bidra til å skape en **mer helhetlig politikk** på området.
 - Utvalget skal ta utgangspunkt i at statens *fremste oppgave i tros- og livssynspolitikken er å sikre og beskytte tros- og livssynsfriheten*, slik denne er forankret i internasjonale konvensjoner og nasjonal rett.
 - Videre skal utvalget legge til grunn at staten *fortsett skal føre en aktivt stuttende tros- og livssynspolitikk* innenfor rammene av sentrale prinsipper i det norske samfunnet som *demokrati, rettsstat og menneskerettighetene*. (...)

VITENSKAPELIG
HØYSKOLE
Through Religion and Society

Utvalgets mandat

- Det er nødvendig å finne en *balansegang* som ivaretar både tros- og livssynsfriheten og andre rettigheter og sentrale prinsipper.
- Utvalget kan vurdere om det er *andre grunnleggende normer og verdier* som bør prege utformingen av politikken på feltet.
- Utvalget skal legge til grunn *avtalen 10. april 2008* mellom de politiske partiene på Stortinget om statskirkeordningen.

VITENSKAPELIG
HØYSKOLE
Through Religion and Society

Utvalgets mandat

Spørsmål, konkretisert hovedspørsmål	Debattpunkt
HOVEDPUNKT I: "Vurdere ordninger for tilskudd, registrering av trossamfunn og offentligrettslige funksjoner i tros- og livssynssamfunn."	"...effekt i hvilken utstrekning det kan eller bør stilles vilkår for økonomisk støtte til tros- og livssynssamfunn." "Vurdere om ordningen med registrering av trossamfunn bør opprettholdes, og i så fall om skillett mellom registrering og registrerte trossamfunn bør videreføres." "Vurdere i hvilken grad tros- og livssynssamfunn skal støttes offentlig, eventuelt funksjoner og om det bør eventuelt utelukkes av offentlig rettslige funksjoner bør stilles ytterligere vilkår om for eksempel antall medlemmer osv."
HOVEDPUNKT II: " for å sikre en mer helhetlig tros- og livssynspolitikk, og komme med forslag til tiltak for bedre samordning."	"Vurdere behovet for samordning av lov- og regelverk og koordinering på ulike samfunnsnivåer"

VITENSKAPELIG
HØYSKOLE
Through Religion and Society

Utvalgets mandat

HOVEDPUNKT III: "Vurdere hvilken plass religion og livssyn bør ha i ulike offentlige institusjoner"	"Hvor stort mål bør settes til religion og livssynsrettet bevilgning, tilgang til kommunestruktur, særlige krav til nett, skolebudsjetter osv."
HOVEDPUNKT IV: "Vurdere hvordan tros- og livssynspolitikken påvirker integreringen i vårt samfunn."	"Vurdere om flere av dagens finansieringsordninger som berører kirke- og livssynssamfunn kan betyde vesentlig for åttekriteriet på samfunnsrett skillemåter og eventuelt forvalte endringer."

VITENSKAPELIG
HØYSKOLE
Norwegian School of
Theology, Religion and Society

- SIDEN ca 1970:
- Utviklingen kjennetegnes av at Den norske kirke endres
 - båndene til staten løsnes
 - Ny lov vedtas i kommende Storingsperiode
- vekst i organisert livssynshumanisme
- vekst i nye religioner i Norge
- reduksjon i andelen av befolkningen som er medlem av noe tros- eller livssynssamfunn.

**VITENSKAPELIG
HØYSKOLE**
*Norwegian School of
Management, Business and Society*

- Det er nødvendig å finne en *balansegang* som ivaretar både tros- og livssynsfriheten og andre rettigheter og sentrale prinsipper.
- Utvalget kan vurdere om det er *andre grunnleggende normer og verdier* som bør prege utformingen av politikken på feltet.
- Utvalget skal legge til grunn *avtalen 10. april 2008* mellom de politiske partiene på Stortinget om statskirkeordningen.

**VITENSKAPELIG
HØYSKOLE**
Norwegian School of Management

Samtidig eksisterende (overlappende)	Deloverlappend
HOVEDPUNKT I: "Vurder ordninger for tilskudd, registrering av trossamfunn og offentligrettslige funksjoner i tros- og livssynssamfunn."	Deloverlappend "...for å sikre i tillegg en utvetydig uttrykksmåte for økonomisk støtte til tros- og livssynssamfunn." "Vurder om endringene med registrering av trossamfunn har overblikksmessig og økonomisk konsekvenser for trossamfunn og i så fall om sådanne muligheter for å utnytte trossamfunn kan være aktuelle." "Vurder i tillegg også tros- og livssynssamfunn som utøver offentlig rettslige funksjoner og som deltar i offentlige oppføringer og offentlig, særlige funksjoner for statsyttersyngere slik som for eksempel nasjonale anseelser."
HOVEDPUNKT II: "for å sikre en mer helhetlig tros- og livssynspolitik, og komme med forslag til tiltak for bedre samordning."	"Vurder behovet for samordning av lov- og regelverk og kontrollen på ulike nasjonalsamfunn."

Utvalgets mandat

Mandat, kommisjonens hovedoppgaver	Oppdraget
HOVEDPUNKT III: "Vurdere hvilken plass religion og livssyn bør ha i ulike offentlige institusjoner"	Skulle ønsket å studere livssyn og livssynssyns betydning, tilgang til kunnskap, samfunnsrollen, særlige krav til stat, kulturelle osv."
HOVEDPUNKT IV: "Vurdere hvordan tros- og livssynspolitikken påvirker integreringen i vårt samfunn. "	"Når det gjelder livet og religion, kommisjonens oppdrag som hovedsakelig å studere livssynssyns betydning, tilgang til kunnskap, samfunnsrollen, særlige krav til stat, kulturelle osv."

Ulike hovedsyn på forholdet mellom stat og religion/livssyn

1. Staten støtter ett livssyn og styrer ett livssyn – en livssynsdikterende stat
2. Staten støtter ingen livssyn og styrer ingen livssyn – idealet om liberal nøytralitet
3. Staten støtter alle livssyn, men styrer ingen livssyn. Livssynsmangfold som verdi i seg selv
4. Staten støtter alle livssyn og styrer (lett) alle livssyn – livssyn som et velferdsgode
5. Staten støtter alle livssyn og styrer (og favoriserer) ett livssyn – kulturarvidealet

Ulike hovedsyn på forholdet mellom stat og religion/livssyn: NOU 2013:1,

Tabell 7.1 Modeller og følger for ulike politikkområder

Hovedmodell	Livssyn i offentlige institusjoner	Unntak fra fellesregler knyttet til livssyn
Livssyns-dikterende modell	Kun fra ett livssyn	Nei – de felles reglene er basert på ett livssyn
Liberal nøytral modell	Dempes ned	Ulike syn
Mangfoldsmødel	Ja – ved likebehandling av alle livssyn	Ja
Velferdsmodell	Ja – innretning pragmatisk	I mindre grad
Kulturarvmodell	Ett livssyn gis fortrinn	Ulike syn

PRINSIPPER FOR TROS- OG LIVSSYNSPOLITIKKEN

Prinsipper for tros- og livssynspolitikken

1. Tros- og livssynsfriheten beskyttes for alle.
 - Jfr MR, art 9, 1. ledd: "Enhver har rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet; denne rett omfatter frihet til å skifte sin religion eller overbevisning, og frihet til enten alene eller sammen med andre og såvel offentlig som privat å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning, ved tilbedelse, undervisning, praksis og etterlevelse."
 - Staten må respektere religionsfriheten, dvs. unnlate å krenke den. Men staten må også sikre at andre borgere ikke hindrer enkeltpersoner eller trossamfunn å utøve sin religion.
 - Med formuleringen "religion eller overbevisning" inkluderes også ikke-religiøse livssyn i det vernet som gis av religionsfriheten. Generelt bør overbevisninger knyttet til den enkeltes samvittighet gis det samme vern.
 - Enhver deltakelse i tros- og livssynspraksis må være frivillig – ingen må direkte eller indirekte tvinges til deltakelse i andres tros- og livssynspraksis. Tros- og livssynsfrihet innebærer også friheten til ikke å ha eller uttrykke en bestemt tro, eller ta del i uttrykk for slik tro.

Prinsipper for tros- og livssynspolitikken

2. Den enkeltes tros- og livssynspraksis må ikke krenke andres rettigheter og friheter.
 - Jfr MR Art 9, 2. ledd: "Frihet til å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning skal bare bli undergitt slike begrensninger som er foreskrevet ved lov og er nødvendige i et demokratisk samfunn av hensyn til den offentlige trygghet, for å beskytte den offentlige orden, helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter."
 - Avveiningen bør beskytte de svakestes interesser
 - Prinsipp om rimelig tilpasning:
 - Frihetsprinsippet

Prinsipper for tros- og livssynspolitikken

3. Ikke-diskriminering: Staten må ikke utsette noen for usaklig eller uforholdsmessig forskjellsbehandling på bakgrunn av deres tros- eller livssynspraksis.

- Likeverdig anvendelse av begrensninger
- Vektlegging av eksisterende tradisjoner kan være saklig grunnlag for forskjellsbehandling.
- Vektlegging av antall kan være et saklig hensyn

Prinsipper for tros- og livssynspolitikken

4. Det legges aktivt til rette for alle borgeres tros- og livssynspraksis.

1. Støtten bidrar til å gi et materielt grunnlag for tros- og livssynsfriheten
2. Tro og livssyn gir grunnlag for, og bidrar til å videreutvikle verdier som er av fundamental betydning for hele samfunnet

Prinsipper for tros- og livssynspolitikken

5. Likebehandling: Staten bør tilstrebe at enhver borger får - i prinsipp og i rimelig praksis - samme grad av støtte til sin tros- og livssynsutøvelse.

- Støtten må utformes ikke-diskriminerende, og evt. forskjellsbehandling må være saklig og forholdsmessig.
- Utvalget legger til grunn at den direkte økonomiske støtten bør utmåles med et likt beløp per medlem.
- Støtten gjennom tilbudet i de offentlige institusjonene kan i noen grad ta hensyn til eksisterende tradisjoner og antall i de ulike tros- og livssynssamfunnene, jf. de momentene som er anført under punkt 3.

VITENSKAPELIG
HØYSKOLE
University School of
Design, Religion and Society

Prinsipper for tros- og livssynspolitikken

6. Statens aktive støtte til tros- og livssynspraksis må i sin utforming vurderes opp mot sentrale fellesverdier: demokrati, rettsstat, menneskerettigheter, ikke-diskriminering og likestilling.

- Utvalget legger til grunn at den aktivt støttende tros- og livssynspolitikken vil bidra til å bygge opp under samfunnets fellesverdier
- Utvalget vil understreke at det er helheten i politikken som bidrar til denne opprettholdelsen, og ikke nødvendigvis støtte til hvert enkelt tros- og livssynssamfunn.
- Samtidig legger denne målsetningen visse føringer på at et vilkår for støtte må være at tros- og livssynssamfunnet ikke grovt bidrar til å undergrave samfunnets grunnleggende verdier.

VITENSKAPELIG
HØYSKOLE
University School of
Design, Religion and Society

Prinsipper for tros- og livssynspolitikken

7. Organisert tros- og livssynsutøvelse som mottar statens støtte, må vise vilje til åpenhet og vise annen tros- og livssynsutøvelse den samme respekt som en selv forventer, og nyter godt av.

- Utvalget legger til grunn at tros- og livssynssamfunn må vise åpenhet om læregrunnlag og organisasjonsstruktur mv.
- Samfunnet må videre forvente at det enkelte tros- og livssynssamfunn erkjenner at det er et samfunn blant mange samfunn og at det legger til grunn en gjensidighetsforståelse der samfunnet forholder seg overfor andre samfunn som en forventer at andre samfunn skal forholde seg overfor ens eget samfunn.
- Det betyr ikke at enhver mangel på etterlevelse av en slik forventning nødvendigvis medfører bortfall av offentlig støtte, men at dette er utgangspunktet for den aktivt støttende politikken.

VITENSKAPELIG
HØYSKOLE
University School of
Design, Religion and Society

Prinsipper for tros- og livssynspolitikken

8. Alle bør akseptere å bli eksponert for andres tros- og livssynspraksis i det offentlige rom.

- Utvalget mener at religion og livssynsmessige uttrykk ikke bare hører hjemme i folks private rom og liv, men fritt må kunne utfolde seg også i det offentlige rom og i den offentlige samtale. En må ivareta retten til ikke å bli tvunget til tros- og livssynspraksis, jf. prinsipp nr. 1, samtidig som slik praksis og slike uttrykk må få utfolde seg.
- Samtidig er det viktig at disse uttrykkene for tro og livssyn er mangfoldige og ikke blir dominert av et livssyn. Offentlige rom i sin fysiske utforming er i dag i noen grad preget av en tusenårig dominans av kristendommen. Slik vil det være i uoverskuelig framtid og slik må det få lov til å være. Det er imidlertid viktig at andre uttrykk får utvikle seg, ved blant annet imøtekommande kommunale planmyndigheter i forhold til bygging av f.eks. moskeer og templer.
- Også den enkelte bør fritt få uttrykke sin religion eller sitt livssyn gjennom bæring av religiøse plagg eller ved bønn, sang eller musikk også i offentlige rom.
- Offentlige institusjoner (som sykehus mv.) der en i større kan bli tvunget til å oppholde seg over lengre tid, bør etter hvert utvikles til et livssynsåpent sted der spesifikke religiøse uttrykk fra ett bestemt livssyn ikke får rom på bekostning av andre.

VITENSKAPELIG
HØYSKOLE
*Norwegian School of
Theology, Religion and Society*

1. Tros- og livssynspraksis beskyttes for alle.
2. Den enkleste tros- og livssynspraksis må ikke krenke andres rettigheter og friheter.
3. Ikke-diskriminering: Staten må ikke favorisere for usettelige eller urettferdige forskjellsbehandling på grunn av deres tros- eller livssynspraksis.
4. Det legges akt til rette for alle borgeres tros- og livssynspraksis.
5. Likebehandling: Staten bør tilstrebe at enhver borger får i prinsipp og i rimelig praksis - samme grad av støtte til sin tros- og livssynspraksis.
6. Statsen aktiverer støtte til tros- og livssynspraksis må i sin utførelse vurderes opp mot sentrale fellesverdier: demokrati, rettssikkerhet, like rettigheter, ikke-diskriminering og likestilling.
7. Organisert tros- og livssynsutøvelse som mottar statsstøtte, må vise vilje til å tenke og vise anerkjennelse av andres livssynsværdier som samme respekt som en selv forvalder, og nyter godt av.
8. Andre bør akseptere å eksponeres for andres tros- og livssynspraksis i det offentlige rom.

**VITENSKAPELIG
HØYSKOLE**
*Norwegian School of
Management, Business and Society*

1. Trus- og livssynspraksisen beskyttes for alle.
2. Den enkelte trus- og livssynspraksis må ikke krenke andres rettigheter og friheter.
3. Ikke-diskriminering: Staten må ikke utsette noen for uønsket eller uforholdsmessig forskjellsbehandling på grunn av deres tros- eller livssynspraksis.
4. Det legges akt til rette for alle borgernes utøvelse av religion og tros- og livssynspraksis.
5. Likebehandling: Staten bør tilstrebe at enhver borger får i prinsipp og i rimelig praksis samme grad av støtte til sin tros- og livssynspraksis.
6. Statsen aktive støtte til tros- og livssynspraksis må i sin utforming vurderes opp mot sentrale fellesverdier: demokrati, rettsstat, menneskerettigheter, ikke-diskriminering og likestilling.
7. Organisert trus- og livssynsstøtte som mottar statsstøtte, må vise vilje til åpenhet og vise annerledes livssynstilstøtte den samme respekt som en selv lønner, og nyter godt av.
8. Når borgerne ber om støtte for andres trus- og livssynspraksis i det offentlige rom.

**VITENSKAPELIG
HØYSKOLE**
Norwegian School of Management BI

- Utvalget skal ta utgangspunkt i at statens *fremste oppgave i tros- og livssynspolitikken er å sikre og beskytte tros- og livssynsfriheten*, slik denne er forankret i internasjonale konvensjoner og nasjonal rett.

- Prinsipp 1 – 3 = menneskerettsforpliktelser
- Sekulære livssyn er vernet på lik linje, deltakelse må være frivillig og beskyttelse av religionsfrihet betyr ikke beskyttelse mot religionskritikk
- Eventuelle begrensninger i rett til utøvelse, må beskytte den svakeste part

Menneskerettigheter

Utvalget anbefaler:

- Norge må strekke seg langt i å beskytte tros- og livssynsfriheten. Eventuelle inngrep må være begrunnet av tungtveiende hensyn – for eksempel ivaretagelse av barns rettigheter
- Videre må tros- og livssynsfriheten balansere i forhold til kvinner og homofiles rettigheter – slik dette er ivarettatt i dagens lovgivning
- Forutsetningen for en aktivt støttende politikk, må være likebehandling

Hva er et livssynssamfunn?

NOU 2013:1 - 23-3-4 Lovforslag

Utvalget foreslår følgende lovforslag for avgrensning

av tros- og livssynssamfunn:

For å få statsstilskudd, må samfunnet oppfylle

følgende vilkår:

1. Et trossamfunn må være basert på felles forpliktende oppfatninger om tilværelsen der mennesket ser seg selv i relasjon til en gud eller en eller flere transendente makter.
2. Et livssynssamfunn må være basert på felles forpliktende oppfatninger om menneskets plass i tilværelsen og holdning til sentrale etiske spørsmål.
3. Samfunnet må ikke være dannet eller drives ut fra økonomisk egeninteresse, eller ha som hovedformål humanitært virke, personlig selvutvikling, helse, kulturell virksomhet eller politisk aktivitet.

Lovforslag på høring:

Kapittel 1. Lovens formål og virkeområde. Medlemskap

i tros- og livssynssamfunn

§ 1. Formål og virkeområde

Formålet med loven er å understøtte tros- og

livssynssamfunn.

Med tros- og livssynssamfunn menes i denne loven **sammenslutninger for felles utøvelse av en religiøs tro eller et sekulært livssyn.**

Som tros- eller livssynssamfunn regnes ikke sammenslutninger som primært framstår som virtuelle fellesskap, har politisk, humanitær, kulturell eller forretningsmessig virksomhet som hovedformål, har helse eller selvutvikling som hovedformål, har bekjempelse av religion eller livssyn som hovedformål, har et rent filosofisk formål.

Freedom of religion or belief?

- Religion/belief – synonymer eller ulik betydning?

[Polkams 199, 4](#), etc.

- **The right to freedom of thought, conscience, religion or belief, more commonly referred to as the right to freedom of religion or belief (FoRB)** is a fundamental right of every human being. Freedom of religion or belief is enshrined in Articles 18 of both the [Universal Declaration of Human Rights \(UDHR\)](#), and of the [International Covenant on Civil and Political Rights \(ICCPR\)](#) which should be read in the light of the UN Human Rights Committee's General Comment 18 22.

- Under international law, Freedom of religion or belief has two components:

- (a) The freedom to have or not to have or adopt (which includes the right to change) a religion or belief of one's choice; and
- (b) The freedom to manifest one's religion or belief, individually or in community with others, in public or private, through worship, observance, practice and teaching.

- The EU "focuses on the right of individuals, to believe or not to believe, and, alone or in community with others, to freely manifest their beliefs". Such beliefs may be theistic, non-theistic or atheistic in nature, or may concern the individual's right not to profess any religion or belief at all, or to change or leave a certain conviction. In upholding the rights of individuals, the EU is impartial and not aligned with any specific religion or belief.

Freedom of religion or belief?

Dansk oversættelse: MR Artikel 9 – Ret til at tænke frit og til **samvittigheds- og religionsfrihed**

Artikel 9 giver ret til frihed for tanke, samvittighed og religion. Dette indbefatter retten til at skifte religion eller overbevisning, samt til at følge sin religion eller overbevisning ved tilbedelse, undervisning, praksis og overholdelse, under visse begrænsninger der er "foreskrevet ved lov" og er "nødvendige i et demokratisk samfund".
